

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2021.94.14>

УДК 821.161.2.-6 Українка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ПОНЯТТЯ ТИША В МОВОТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

КОЦЬ

Tetiana

Тетяна Анатоліївна,

KOTS,

доктор філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови
та соціолінгвістики Інституту
української мови НАН України,
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ,
01001;

E-mail: tetyana_kots@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4622-9559>

Doctor of Philological Sciences,
Senior Researcher of the
Department of Stylistics, Language
Culture and Sociolinguistics, Institute
of the Ukrainian Language of
National Academy of Sciences of
Ukraine,

4 Hrushevskyi St., Kyiv 01001

E-mail: tetyana_kots@ukr.net

*У статті на прикладі поняття **тиша** як одного з фундаментальних засад людського існування, що охоплює характеристики буття, часу, руху, проаналізовано розгортання контекстуальних лексико-семантичних і стилістичних відтінків слова у мовотворчості Лесі Українки.*

Ураховуючи загальномовні лексикографічні тлумачення лексики, простежено розширення її семантичного потенціалу у поетичних текстах, показано формування позитивноемоційної і негативноемоційної значеннєвих парадигм. Позитивноемоційна шкала об'єднує семи «спокою», «надії», а негативнооцінна – семи 'неспокій', 'біль', 'сум', 'громадянська бездіяльність'. Позитивноемоційну парадигму створюють переважно образи природи, а негативнооцінну – філософсько-психологічне осмислення душевного стану людини на зламі XIX – початку XX ст. в прозці на самовираження української національної ідентичності. Наголошено на лексико-стилістичних індивідуально-авторських особливостях у зображенні природного і чуттєвого стану тиші.

Поліфункціональність мовних засобів поняття тиша корелює із психічним станом людини, її позитивними і негативними емоціями, екзистенційною налаштованістю.

Ключові слова: слово, семантика, сема, позитивноемоційний словник, негативноемоційний словник, ідіолект, мовотворчість Лесі Українки.

Історія літературної мови – це історія мовних особистостей. Щоб оцінити внесок письменника в розвиток літературного стандарту, потрібен час, який відбирає і зберігає все вагоме, знакове, цінне, естетичне і залишає позаду одноденне, непримітне. Для мовної особистості слово – це своєрідний орієнтир, за допомогою якого на різних рівнях усвідомлення актуалізується певна частина її попереднього досвіду. Мовотворчість Лесі Українки – важлива сторінка історії літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст., яка і сьогодні потребує нового прочитання й ґрунтовного лінгвістичного аналізу.

С. Єфремов писав, що Леся Українка була чи не найбільш сучасним з усіх поетів наших і найповніше одбила в собі ознаки свого часу з усіма його запитами, поривами до високої мети й нидіння серед дрібних та мізерних обставин, з високими замірами та малими вчинками» [3, с.128]. Поетеса втілює свої думки та ідеї в конкретно-чуттєві образи найрізноманітніших явищ навколишнього світу і відтворює словесними формами їх зорове та слухове сприйняття людиною. Аналізуючи літературну творчість Лесі Українки, Ліна Костенко стверджує: «Колось російське суспільство, після «Лиха з розуму», заговорило мовою Грибоедова. Незмірний жаль для нашого суспільства, що воно через ряд об'єктивних і всіляких інших причин не заговорило мовою Лесі Українки, мовою справжнього інтелегента, що акумулювала в собі все – інтелект і народну стихію, національну своєрідність і найвищої проби культуру мислення [2, с.85]. Ідіолект поетеси позначений вишуканістю тропів, риторичних фігур, семантичною місткістю, багатством асоціацій, актуальністю в усі часи. Л.І. Мацько пише, що «мовотворчість Лесі Українки вмістила в собі все: від дитинної ніжності, блакитних легкокрилих мрій, родинної ласки й закоханості, святої віри в ідеали визволення нації, чистої моралі, від гарту волі й нестримного пориву до діяльності, до тернових вінців, страшної й неблаганної борні...» [4, с. 10].

Одним із найважливіших завдань сучасної лінгвостилістики є систематизація словника поетеси, розкриття стилістичного потенціалу поетичного тексту, визначення індивідуально-авторського внеску в історію літературної мови. Семантика

мовних одиниць ідіолекту Лесі Українки відображає її індивідуальне осмислення, що активується одиницями словника національної мови. Тому для дослідників першочерговим, як зазначає П.Ю. Гриценко, є «лексикологічне опрацювання текстів... задля виявлення тієї лексики, семантики фразеологізмів, які не потрапили до «Словника української мови» [Гриценко 2016: 17].

Звернення Лесі Українки до природних явищ світу, позначене насамперед їхнім антропоцентричним сприйняттям і намаганням засвідчити бачення психо-, соціо-, етномовних проблем українського національного простору. Зафіксовані в тлумачних словниках української мови значення зрозумілих загальномовних і на перший погляд однозначних слів не завжди охоплюють повний перелік їхніх семантичних відтінків, які можна виявити з урахуванням контекстуального вживання.

Однією із функцій художніх текстів є образне осмислення інформації на основі зорового, слухового, чуттєвого, розумового осмислення явищ дійсності. Мовотворчість Лесі Українки, охоплюючи увесь можливий широкий спектр слова, демонструє тенденцію до розширення його лексико-семантичного потенціалу та емоційних значень. Визначальними для актуалізації народнорозмовних традицій і створення нових семантичних відтінків були світоглядні засади поетеси, які відповідали концепції створення національної ідентичності в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. загалом.

Формування нових значень слів – процес безперервний і за спостереженням дослідників, «може відбуватися у межах слова і призводити до так званої автономної вторинної номінації, або у межах словосполуки завдяки новому контексту побутування слова» [Карпіловська 2017: 21]. Для всебічного аналізу сучасних тенденцій сучасного українського словника важливо з'ясувати лексико-семантичні зміни в історії літературної мови, творцями якої були мовні особистості.

Тиша – це онтологічний феномен (характеристика буття, часу, руху), який позначає стан без звуку і шуму. Поліфункціональність цього поняття розкривається в кореляції із психічним станом людини, її позитивними і негативними емоціями, екзистенційною налаштованістю.

Тишу у мовотворчості Лесі Українки реалізовано насамперед у загальномовному значенні «стан, коли де-небудь немає звуків, шуму» [СУМ Х, с. 135]. Стан *тиши* властивий переважно

реаліям світу природи. Тут переважають назви предметів і явищ навколишнього середовища з епітетом *тихий*: *тихий місяць, тихий плескіт, тиха ніч, тихий вечір, тиха весна, тиха вода, тихі зорі, тихий ліс, тихе повітря*, які в контексті набувають не лише слухових, а й зорово-естетичних відчуттів. Семантику краси передають епітети-кольороназви метафорично осмислених реалій світу: *І снилися мені все білі сни: / На сріблі сяли ясні самоцвіти, / Стелилися незнані трави, квіти, / блискучі, білі... Тихі, ніжні зорі / спадали з неба – білі, непрозорі – / і клялися в намети... Біло, чисто / попід наметами. Ясне намисто / з кришталю грає і ряхтить усюди... / Я спала. Дихали так вільно груди. / По білих снах рожеві гадки / легенькі гаптували мережки, / і мрії ткались золото-блакитні, / **спокійні, тихі**, не такі, як літні... («Лісова пісня»); Там ясні зорі і **тихії квіти** / Єднаються в дивній розмові, / Де стиха шепочуть зелені віти, / Де гімни лунають любові («Сім струн»). Позитивно-емоційне сприйняття *тиші* природи увиразнюють розмовно-поетичні метафоричні вислови з пестливими формами прикметників, напр.: *Місяць **ясненький** / Промінь **тихесенький** / Кинув до нас. / Спи ж ти, **малесенький**, / Пізній бо час* («Сім струн»). Позитивно-якісну ознаку стану природи традиційно передає прислівник *тихо*: *Тихо і тепло, так наче і справді весна* («Весна зимова»).*

Семантику прислівника *тихо* (синонім *беззвучно*) увиразнюють звукові подразники *млинового кола, пісні* тощо, що передають дієслова з семою «шуму», «звуку», напр.: *Тихо в садку, тихо в місті, бо пізня година. / Вже й на горі, у будинках вогні небагато лишилось / Злотом червоним горіти. Скрізь **тихо**, / Тільки потік невидимий гірський, як млиновеє коло, **шумить**, / Пісня часами озветься десь, ледве лунає... / Часом на вулиці люди проходять беззвучно, мов тіні, / Море далеко леліє так ніжно, як мрія. / Легкі тумани серпанками сонні долини вкривають. / **Тихо і тепло... І сон не бере, і робота не йде** («Весна зимова»); *Стояла я і слухала весну, / Весна мені багато **говорила**, / **Співала пісню дзвінку, голосну**, / То знов **таємно-тихо шепотіла*** («Стояла я і слухала весну...»).*

Прикметник *тихий* в ідіолекті Лесі Українки часто функціонує як синонім слова *спокійний* у контекстах, які наповнюються конкретно-чуттєвими образами природи: *тихий ліс, тихе поле, тиха річка: Тихі, тихі й **спокійні** в ту нічку були / Ліс і **поля** на цілм просторі, / І здавалось, неначе ми чути могли, /*

Як спадали летючі зорі («Свята ніч»). Персоніфіковані образи тиші природної проєктуються на психологічний стан людини, вибудовуючи асоціативний зв'язок: *тиха природа – спокійна душа: Думка спить, і серденько спочило; / Я дивлюсь на обличчя твоє; / Тихе море спокою навчило / Невгамовне серце моє...* («Кримські спогади»). Сему душевного «спокою» посилюють звукові антитези: *Або пісню утні голосну, не смутну, / Щоб, мовляв, засміялося лихо, / Проженеш тоді, певне, потвору страшну, / І на серденьку знов стане тихо...* («Якщо прийде журба...»).

Традиційна в художніх описах увага до конкретних явищ актуалізує образ *ночі*, побудований на звукових відчуттях і на психологічному їх сприйнятті. *Тиха ніч* у мовотворчості поетеси відповідає загальнономовному значенню «стан у природі, коли зовсім немає вітру» [СУМ Х, с. 135], проте набуває психологічного осмислення у метафоричному вираженні «душевного спокою людини». Поетичне осмислення тиші в природі поєднується з позитивним емоційно-психологічним станом ліричного героя, що виразно передають пестливі форми назв предметів і явищ довкілля: *Тиша в морі... ледве-ледве / Колихає море хвилі; / Не колишуться од вітру / На човнах вітрила білі. / З тихим плескотом на берег / Рине хвилечка перлиста; / Править хтось малим човенцем, / В'ється стежечка злотиста. / Править хтось малим човенцем, / Стиха весла підіймає, / І здається, що з весельця / Щире золото спадає* («Кримські спогади»).

До лексико-семантичної парадигми *тиші* в значенні «спокою» входять також назви на означення певних процесів та станів зовнішнього світу і життєдіяльності людини. Це дієслова теперішнього і минулого часів з семантикою «мовчання»: *сплять, спить, поснули, мовчала, шепче, стихли, стихло, затихло, замовкло, заніміло, спочиває*. Образ світу природи, що входить у царство тиші, часто персоніфікується: *Ранком зимовим діврова мовчала, / Наче замерла сумна, / Тільки ряним верховіттям шептала / Вічно зелена сосна* («Сосна»); *Тихо. Повітря стоїть нерухоме, як води стоячі; / Закам'янів на бананах широкий порепаний лист, / Ніжні мімози і ті розгорнули листочки гарячі, / Мліють без мрії...* («Арфа»). Для відтворення різних відтінків тиші, неоднакової її інтенсивності слугують дієслова на означення руху, шумових процесів, семантику яких конкретизують, доповнюють і увиразнюють прислівни-

ки тихо, стиха: тихо іде, стиха промовля, тихо пливе, тихо співає, тихо плаче, тихо шелестить, напр.: *Настрой свою ліру гучну невидиму, / Струна струні **стиха нехай промовля,** / І вслід за тобою я голос вестиму, / А думка хай вільно по світі гуля* («Зимова ніч на чужині»).

Тиша як синонім слова *спокій* виразно контрастує із звуковими подразниками, які в мовотворчості Лесі Українки, реалізовані в емоційно-естетичних порівняннях з добре відомими для українського мовомислення образами: *Прокидалась край неба зірниця / Мов над озером тихим, глибоким / Лебідь сплескував білим крилом* («То була тиха ніч чарівниця»).

Спокій настає із заходом сонця, тобто ввечері – у цей час усе засинає, притихає, замовкає, вгамовується. Леся Українка називає ніч «міцною чарівниченькою божою», яка приносить тишу і спокій у світ природи і в життя людини: *Поснули усі до спочивку охочі, Здрімалася навіть обачна сторожа; / Скрізь тихо... Міцна чарівниченька Божя, – / Кориться їй все під кінець...* («То була тиха ніч чарівниця»).

Синонімом слова *тиша* є *сон*, який бере у своє царство не лише людину, а й увесь навколишній світ. *Сонна вода, нерухомі віти, тихий захист* – це ознаки спокою і водночас природної і душевної гармонії: *Схилилися б над сонною водою / Берез плакучих нерухомі віти; / У тихий захист вітер би не віяв; / Спускався б тільки з неба на лілеї / І на квітки, що я безумно рвала, спокій, спокій...* («Ритми»).

Виразно психологічно-емоційними є контексти, які розкривають загальнолюдські, духовні, родинні, громадянські цінності і актуалізують у словах *тихий, тихо* сему «надії», напр.: *Родинне коло діда оточило, / Сини та дочки, молоді онуки; / Одні уважно, пильно вислухають, / У других **тиша мрія** в очах сяє* («Коли втомлюся я життям щоденним»); *Загинув би напевно люд нещасний. / Якби погасла та маленька іскра / Любові братньої, що поміж людьми / У деяких серцях горіла **тихо**. / Та іскра **тиша** тліла, не вгасала, / І розгорілася багаттям ясним, / І освітила темную темноту, – / На нашій світі влада світла стала!..* («Коли втомлюся я життям щоденним»).

У словосполученнях *тихий спів, тихі струни* означення *тихий* містить сему 'несмілий': *На шлях я вийшла ранньою весною / І **тихий спів несмілий** заспівала* («Мій шлях»); *І, може, заграє та кобза вільніше, / Ніж **тихії струни** мої. / І вільні гукі її / Знайдуть послухання у світі пильніше* («Мій шлях»);

Тихі струни, тиха пісня часто вживані з контекстуальним значенням *щирі струни, щира пісня*, яке увиразнюється на тлі звукових подразників: *І буде та кобза – гучна, / Та тільки не може вона / Лунати від струн моїх тихих щиріше* («Сім струн»).

Тиша в ідіолекті Лесі Українки, крім позитивного світосприйняття, набуває метафоричної негативно-емоційної семантики. *Тихий, тихо* поетеса вживає як синоніми слів *сумний, сумно, журливо*: *Тут водограїв ледве чутна мова, – / Журливо, тихо гомонить вода, – / Немов сльозами, краплями спада; / Себе оплакує оселя ся чудова* («Кримські спогади»); *Стали в саду кипариси стіною / Оберігати в оселі спокою, / Лаври – неначе зсушила журба, / Тихо, журливо кива головою, / Віттям плакуча верба* («Кримські спогади»). Відчуття тиші навиває сум, годину сумну і в таких контекстах прислівник *тихо* передає сему 'сум', 'журба': *Тихо спускається нічка осіння, – / Година сумна; / Місяць холоднее киди проміння; / Здалека луна* («Співець»).

Розгортання лексико-семантичного відтінку «суму» спостерігаємо в словосполученнях з назвами абстрактних понять: *тихі сльози, тихі жалі, тихі мрії, тихе зітхання, тихі струни душі*. Негативний емоційний відтінок посилює причиново-наслідковий зв'язок *тихих сліз, тихих жалів* як виявів «прихованої підступності» і ворожих дій, метафорично осмислених через вживання абстрактних іменників з семантикою агресії – *злість, погрози, іскри, блискавиці, лютість, свист гадючий*, пор.: *Вже очі ті, що так було привикли / Спускати погляд, тихі сльози лити, / Тепер метаять іскри, блискавиці, – / Їх дикий блиск невже вас не лякає? / І руки ті, не учені до зброї, / Що досі так довірливо одкриті / Шукали тільки дружньої руки, / Тепер зводяться від судороги злості, – / Чи вам байдуже про такі погрози? / Уста, що солодко співали й вимовляли / Солодкі речі або тихі жалі, / Тепер шиплять від лютості, і голос / Спотворився, неначе свист гадючий, – / Що, як для вас жалом язик їх буде?* («Ворогам»). Метафора *скотилася тихо сльоза* передає негативно-емоційний сумний стан душі: *Дівчина. Задала околиці рідні: / Скрізь квіти, ряс, ясна роса... / На проліски білі, на квіти лагідні / Скотилася тихо сльоза...* («В магазині квіток»).

Тиха ніч виразно контрастує з антонімічним словосполученням *тривожна ніч, сумна година, тривога душі*, виразниками яких є негативно-емоційні асоціативні сенсорні і звукові подразники.

Нічний сум у мовотворчості Лесі Українки настроєво пов'язаний із звучанням, бринінням пісні, пор.: **Нічка тиха і темна була.** / Вітер сумно зітхав у саду. / Ти співав, я мовчазна сиділа, / Пісня в серці у мене бриніла («Нічка тиха і темна була»). Уночі спить усе, навіть *горе, журба, лихо, сум* (антонімічний ряд до слова *спокій*) – і тоді відпочиває душа людини, заспокоюється *серце*, пор.: **Тихо скрізь, і на серденьку тихо,** / *Десь журба з нього згинула пріч* («На човні»).

Негативноемоційний відтінок мають синоніми прикметника *тихий* – *німий, мертвий* (*німий ліс, німе поле, німа пташина, німа діброва, мертво поле*). Персоніфікованій німій природі протиставлено позитивне поняття *розмова* в «Лісовій пісні» в діалозі Лукаша і Мавки: Лукаш: *А я й не знав, що в них така розмова.* / *Я думав – дерево німе, та й годі.* Мавка: **Німого** в лісі в нас нема нічого!

Прислівник *тихо* з семою «тривоги» передає психологічний настрій, стан душі людини: *Але що се? Тихо й сумно / забринів старечий голос:* / «*Ти прийшла, кохана доню? / Сядь, спочинь, моя дитино...*» («Королівна»).

Сему «тривоги» часто увиразнюють порівняння з *порожнечою, німим світом, смертю* та епітети з виразним негативнооцінним значенням: *мертвий, тьмяний, мовчазний, німий, сумний, блідий*. Така емоційна парадигма формує ще один відтінок у значенні слова *тиша* – ознака «громадянської бездіяльності» в рідному краї, землі, *стороньці*: *Сторонько рідна! Коханий мій краю! / Чого все замовкло в тобі, заніміло? / Де-не-де озветься пташина несміло, / Немов перед бурєю в темному гаю, / І знову замовкне... як глухо, як тихо...* («Сторонько рідна...»). Прикметник *тихий* у громадянській поезії Лесі Українки функціонує як епітет до негативноемоційного іменника *стогін* і передає сему «душевного неспокою, болю»: *Чи се лютий біль у мене / Тихий стогін вириває.* / *Чи то стогне бранець-лицар...* («Мрії»). Несприйняття громадянської бездіяльності пронизує всю мовотворчість поетеси: **Глухо так навколо, тихо,** / *Не шумить гарячка в жилах, / Не вчувається здалека / Дикий гомін з бойовиська* («Мрії»). Змістове наповнення *тиші* як бездіяльності конкретизують назви абстрактних понять *тьма, хаос*, яким контекстуально протиставлено *одважні, вільні голоси*: *І досі так, о браття! й досі тьма.* / *Гей, озовіться! Страшно в сім хаосі.* / *Я чула голоси одважні,*

вільні, / Вони лунали, мов гукання в лісі, – / Тепер замовкли, і страшніше *тиша* («Fait Nox!»).

Негативним є означення *тиші* душі людини прикметником *німий*. З *німим*, мовчазним станом у тексті контрастують абстрактні іменники з семантикою «звуку» *пісня, розмова, струни, плач, сміх*: *Якби мої думи німій / Та піснею стали без слова. / Тоді б вони більше сказали, / Ніж вся отся довга розмова. / Якби мої думи німій / На струни проречисті впали, / Зайшлись би плачем мої струни / І сміхом дитячим заграли* («Хвилини»).

Семи ‘неспокій’, ‘тривога’ в словосполучі *тихі води* інтенсифікуються в сему ‘страх’, на яку вказують однорідні контрастні додатки з негативною емоційною семантикою звуку та контекстуальний синонім *темний*: *Дивись: навколо нас великі перелоги. / І дикі пущі, і високі кручі, / І темні, тихі води. Подивись: / Шляхів нема, а тільки де-не-де / Поплутані / стежинки йдуть на безвість. / Он люди – мало їх – орють ті перелоги. / Он з пущі ледве чутно стук сокири. / З високих круч луна орлиний клекіт, / Лиш тихі води все стоять мовчазно, / І тільки часом камінь з круч зірветься, / Впаде і кане в темних тихих водах, / Розійдеться і зникне круг тремтячий* («То be? Or not to be?»); *Що, коли не стане в мене сили. / Вогонь обпалить крила й я впаду, / Неначе камінь, що зірвався з кручі, / Туди, у темні води, в глибину, В холодну тишу, і недовго буде / Тремтіти круг на площині води?* («То be? Or not to be?»). *Тиха вода* у поетичній мовотворчості Лесі Українки часто асоціюється з безвістю: *Я дивилась на тебе, мій брате; / Що гадала, – не вимовлю зроду; / Чим було тоді серце багате, / Поховала я в тихую воду.* («Кримські спогади»).

Тиша оволодіває світом природи і входить у внутрішнє єство людини лише за відсутності звукових подразників. Такий стан у природі змальовано дієсловами, емоційно-оцінний ефект яких підсилюється заперечною часткою *не*: *не шумить, не колишуться, не співа, не війне, не ворухнеться*. Такі словоформи, як правило, передають цілковиту тишу, тишу *мертву*, яка лякає і водночас приносить тривожний спокій і в природу, і в душу людини. Емоційний контекст формують образи тиші, мовчання: *тихі темні очі, мертві тьмяні очі, мовчазні скелі*. Наприклад: *Я поведу тебе в далекий край, незнаний край, / де тихі, темні води / Спокійно сплять, як мертві тьмяні очі, / Мовчазні скелі там стоять над ними німими свідками подій, що вмерли. / Спокійно там: ні дерево, ні зілля не шелестить,*

не навіває мрій, / Зрадливих мрій, що не дають заснути («Лісова пісня»). Негативне сприйняття посилює фразеологізм *все спить, як в могилі: Хто спить, хто не спить, – покорись темній силі! / Щасливий, хто сни має милі! / Від мене сон милий тіка... / Навколо темнота тяжка, / **Навколо все спить, як в могилі*** («Досвітні вогні»).

Емоційно-оцінний відтінок в описі *тиши* створює поєднання народнорозмовних та індивідуальних порівнянь: *спить ціле місто, мов залятий край; тихі, темні води спокійно сплять, як мертві, тьмяні очі; тихо, як в могилі*.

Розгортання лексико-семантичних відтінків іменника *тиша* в мовотворчості Лесі Українки засвідчує формування позитивноемоційної і негативноемоційної значеннєвих парадигм онтологічних явищ буття українського соціуму. Позитивноемоційна шкала об'єднує семи 'спокій', 'надія', а негативнооцінна – семи 'неспокій', 'біль', 'сум', 'громадянська бездіяльність'. Позитивноемоційну парадигму створюють переважно образи природи, а негативнооцінну – філософсько-психологічне осмислення душевного стану людини на зламі ХІХ – початку ХХ ст. в проекції на самовираження української національної ідентичності.

Бибик С. Епітетний портрет у драмах Лесі Українки. *Культура слова*. 2001. Вип. 59. С. 33 – 39.

Брюховецький Р.С. Ліна Костенко: Нарис творчості. Київ, 1986. 146 с.

Єфремов С. Статті, наукові розвідки, монографії. Київ, 2002. 706 с.

Карпіловська Є.А. Роль неосемантизації слова в розвитку структури сучасного українського лексикону. Вплив суспільних змін на розвиток української мови. / Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф. та ін. Київ, 2017. 444 с.

Мовний всесвіт Івана Багряного. Зб. наук. праць. Київ, 2016. 364 с.

Мацько Л., Сидоренко О. «Що за дивна сила слова!». *Культура слова*. 2001. Вип. 59. С. 5 – 10.

Словник української мови в 11-ти томах. Т. 10, Київ, 1979.

Українка Леся Твори в 12 томах. Київ, 1986.

REFERENCES

- Bryukhovetsky, R. (1986). Lina Kostenko: Essay of creativity. Kyiv (in Ukr.).
- Efremov, S. (2002). Articles, scientific research, monographs. Kyiv (in Ukr.).
- Karpilovska, E.A. (2017). The role of word neosemanticization in the development of the structure of modern Ukrainian lexicon. The impact of social change on the development of the Ukrainian language / Karpilovskaya EA, Kysliuk LP, Klymenko NF etc. Kyiv (in Ukr.).
- The linguistic universe of Ivan Bagryany. (2016). Kyiv (in Ukr.).
- Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. (1979). Vol. 10, Kyiv
- Ukrainka Lesia. (1986). Works in 12 volumes. Kyiv (in Ukr.).

Статтю отримано 18.06.2021

Tetiana Kots

LEXICO-SEMANTIC PARADIGM OF THE CONCEPT OF SILENCE IN THE LESIA UKRAINKA'S LANGUAGE

The article uses the concept of silence as one of the fundamental principles of human existence, which covers the characteristics of being, time, movement, analyzes the development of contextual lexical-semantic and stylistic nuances of the word in the language of Lesia Ukrainka.

Taking into account the common lexicographical interpretations of the token, the expansion of its semantic potential in poetic texts is traced, the formation of positive emotional and negative emotional meaning paradigms is shown. The positive emotional scale combines seven «calm», «hope», and the negative scale – seven «anxiety», «pain», «sadness», «civil inaction». Positive-emotional paradigm is created mainly by images of nature, and negative-value – philosophical and psychological understanding of the mental state of man at the turn of the XIX – early XX centuries. in the projection on the self-expression of Ukrainian national identity. Emphasis is placed on lexical and stylistic individual-author features in the depiction of the natural and sensual state of silence.

The multifunctionality of language means of the concept of silence correlates with the mental state of a person, his positive and negative emotions, existential attitude.

The development of lexical and semantic nuances of the noun silence in Lesia Ukrainka's language creation testifies to the formation of positive-emotional and negative-emotional meaning paradigms of ontological phenomena of the existence of Ukrainian society. The positive emotional scale combines seven «calm», «hope», and the negative scale - seven «anxiety», «pain», «sadness», «civil inaction». Positive-emotional paradigm is created mainly by images of nature, and negative-value – philosophical and psychological understanding of the mental state of man at the turn of the XIX – early XX centuries in the projection on the self-expression of Ukrainian national identity.

Key words: word, semantics, sema, positive emotional dictionary, negative emotional dictionary, idiolect, of Lesia Ukrainka's language creation.